

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.405-422>

УДК 725.85/.89

Кригіна Анастасія Олексіївна,*аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*anastasiia.kryhina@naoma.edu.ua<http://orcid.org/0000-0002-1182-6794>

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОРТИВНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО БЛОКУ В СТРУКТУРІ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Анотація: сучасний розвиток типології об'єктів, що обслуговують галузь фізичної культури та спорту, дозволяє реалізовуватись спортивно-рекреаційній функції в межах різноманітних типів архітектурних об'єктів. Разом з тим аналіз умов функціонування зазвичай формують фокус розгляду таких об'єктів, як ті, що інтегровані у більш складні функціонально-планувальні структури. В залежності від масштабу це може бути як міське середовище в цілому, так і, до прикладу, тематичний багатофункціональний комплекс: дозвіллевий, культурний тощо, так і більш складні за морфологією структури, де в межах однієї функціонально-планувальної структури співіснують декілька, на перший погляд, різноманітних функцій. Узагальнюючи, актуальним стає розгляд самотійних об'єктів як тих, що є такими, що співіснують із іншими, що безумовно впливає на організацію та особливості функціонування таких самотійних, але інтегрованих об'єктів. Традиційна ідентифікація будівель за «головною функцією» не відображає умов змінного та змішаного використання у багатофункціональних комплексах (БФК). У цих середовищах спортивно-рекреаційний блок (СРБ) діє як інтегрований архітектурний об'єкт, для якого бракує узагальненої класифікаційної рамки, що одночасно фіксує внутрішню організацію та інтеграційні відносини з комплексом. Метою дослідження є розробити багаторівневу класифікацію СРБ у складі БФК, яка уніфікує терміни та ознаки і дає основу для узгоджених архітектурно-планувальних рішень. В процесі досягнення мети використовувались методи порівняльно-типологічного аналізу наукових публікацій і нормативних джерел; огляд проектної практики проектування та експлуатації БФК (52 об'єкти з інтегрованими СРБ у складі БФК (Європа, Північна Америка, Азія; період $\approx$ 1996–2023)). Добір забезпечував різноманітність: типів СРБ; ступенів інтеграції з БФК; просторових форматів та ролей СРБ у структурі БФК.

В статі запропоновано визначення СРБ як архітектурного об'єкта у складі БФК, що забезпечує умови для спортивно-рекреаційної діяльності. Сформовано багаторівневу класифікацію: на (А) функціонально-планувальному рівні, (Б)

об'ємно-просторовому рівні, (В) просторово-середовищному рівні, (Г) інтеграційному рівні. Класифікація створює спільну мову опису конфігурацій і може використовуватися як прикладний інструмент для проєктування СРБ у структурі БФК.

Ключові слова: спортивно-рекреаційний блок; багатофункціональний комплекс; поліфункціональні комплекси; багатофункціональний об'єкт; інтеграція; типологія; архітектурно-планувальна організація; просторові параметри.

Постановка проблеми.

Сьогодні класифікація архітектурних будівель і споруд за функціональним призначенням традиційно здійснюється шляхом визначення головної функції — тобто об'єкт відносять до тієї категорії, частка площі якої є найбільшою у загальній структурі будівлі. Таким чином, навіть якщо об'єкт має складну функціональну структуру (є багатофункціональним), його, як правило, відносять до певної категорії за домінуючою функцією: спортивні багатофункціональні комплекси, житлові, торговельні тощо. Водночас цей базовий підхід не враховує сучасних реалій, у яких функціональне призначення будівлі часто не має сталого визначення через змінність функцій протягом експлуатаційного періоду або функціонально-просторову рівноправність складових у нових гібридних типах. З огляду на морфологію сучасних БФК функціонально-просторові блоки — складові їхньої структури — доцільно розглядати як окремий архітектурний об'єкт, що потребує розроблення відповідної класифікаційної рамки. У контексті спортивно-рекреаційної архітектури цей об'єкт надалі називаємо спортивно-рекреаційним блоком (СРБ) — архітектурним об'єктом у складі БФК, який забезпечує умови для спортивно-рекреаційної діяльності. У цій публікації СРБ розглядається саме у складі БФК.

Аналіз проєктної практики засвідчує значну варіативність як прийомів архітектурно-планувальної організації СРБ у структурі БФК, так і типів СРБ і БФК, а відтак — і форм їх експлуатації. Проблема дослідження полягає у відсутності в теоретичному та проєктному дискурсах узагальненої багаторівневої класифікації СРБ як архітектурного об'єкта у складі БФК, що водночас фіксує його внутрішню організацію та інтеграційні взаємодії з комплексом. Відсутність такої рамки не дає змоги побудувати модель архітектурно-планувальної організації інтеграції СРБ та, як наслідок, ускладнює типологізацію і проєктування СРБ у гібридних середовищах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українській науковій традиції одним із перших, хто запропонував міждієву класифікаційну рамку, був В. Куцевич. У його праці класифікаційні

ознаки сформульовано так, аби вони були застосовні водночас до кількох груп громадських будівель (закладів дозвілля, культурно-видовищних і культових), що засвідчує наявність спільних структурних параметрів попри відмінності функціонального призначення [34]. Такий підхід можна вважати основою для подальшого розвитку між типових класифікацій, релевантних сучасним гібридним середовищам.

З огляду на нерозвиненість вітчизняної наукової бази щодо типології архітектурних структур для спортивно-рекреаційної діяльності, багатовекторність підходів до типологізації гібридних структур і фокус цього дослідження на СРБ у складі БФК, у роботі проаналізовано релевантні джерела та виокремлено дві взаємодоповнювальні групи класифікаційних ознак:

1. самотійних об'єктів фізичної культури та спорту — уточнюють і фіксують стан дослідженості класифікаційних ознак, що формують базове «ядро» СРБ.

2. інтегрованих об'єктів — визначають стан дослідженості ознак накладання інтеграційного шару приймаючої структури БФК на це «ядро».

– *класифікаційні ознаки самотійних об'єктів фізичної культури та спорту;*

Згідно з Державним класифікатором будівель та споруд виділені як окрема категорія у групі 241 — “Споруди спортивного та розважального призначення”, що підкреслює їх самотійний статус у загальній структурі класифікації [29].

ДБН визначають класифікацію спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд за функціональним призначенням і характером використання: навчально-тренувальні; спортивно-демонстраційні; спортивно-видовищні; фізкультурно-оздоровчі [27].

С. Лінда доповнює класифікацію спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд низкою додаткових ознак: за ступенем замкненості (відкриті / закриті), сезонністю використання, об'ємно-планувальним рішенням та функціональним призначенням. Вона також зазначає, що спортивні об'єкти поділяються на спеціалізовані (призначені для конкретного виду спорту) та універсальні (придатні для кількох видів активностей). [35].

Р. Крушельницькій розглядає окремо виділенні фізкультурні-споруди, що звісно мають своє особливі відмінності від тих, що традиційно прийнято вважати інтегрованими у склад іншої будівлі. Однак, в контексті сучасних змішань ці ознаки також варті уваги. А саме, автор зазначає про поділ ФОЗ за часом використання (період року та період доби), типом діяльності (передбачаючи різноманіття типів фізкультурно-оздоровчої діяльності), за площею, матеріально-технічним наповненням (типом покриття, просторовим вирішенням огороження) [33].

Г. Дорохіна, формулює класифікацію фізкультурно-оздоровчих будівель для людей маломобільних груп населення. Більшість класифікаційних ознак співпадають із класифікаційними ознаками запропонованими В. Куцевичем [34], однак є і особливі: за рівнем доступності – пристосовані, частково пристосовані, не пристосовані; за рівнем комфортності – соціальні, бізнес та елітні ; за рівнем комфортності – соціальні, бізнес та елітні [30].

– класифікаційні ознаки інтегрованих об'єктів фізичної культури та спорту;

У чинному класифікаторі будівель та споруд окремо згадується тип “спортивний зал”, який може бути не самостійною будівлею, а частиною іншого, більш складного об'єкта. Зокрема, “спортивні зали” віднесено до групи 126 — “Будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення”, що дозволяє розглядати спортивний зал як інтегрований простір у структурі багатофункціонального чи спеціалізованого об'єкта [29].

Проаналізувавши підхід до класифікації спортивних комплексів ВНЗ запропонований Д. Кравцовим можна зазначити, що класифікаційні ознаки в його роботі сформульовані в межах архітектурної системи. Це не дозволяє розглядати їх як універсальні для всіх інтегрованих типів [32]. Проте вказує на, одну з основних особливостей інтегрованих об'єктів: залежність їх класифікаційних характеристик від основної архітектурної системи — як на об'ємно-просторовому рівні (за варіативністю обраного прийому), так і на функціонально-просторовому (без виражених змін у об'ємно-просторовій організації основної структури).

У роботах Д. Єжова простежується вбудовування водно-розважальних блоків у дозвілліє ядра (ТРЦ, культурно-видовищні центри), що ілюструє кооперування сервісів та накладання потоків у межах БФК [31].

За результатами проведеного аналізу встановлено, що класифікаційні ознаки спортивних споруд, незалежно від того, чи розглядаються вони як самостійні об'єкти чи інтегровані елементи, можна умовно поділити на дві ключові групи: 1) базові, які визначають формотворчі параметри простору та відповідають за основний функціональний процес, та 2) другорядні, що коригують організацію простору відповідно до вимог більш складної системи. У випадку інтегрованих СРБ додається ще один рівень – характеристик тієї системи, в яку інтегрується блок. Це дозволяє сформулювати багаторівневий підхід до класифікації та проектування таких об'єктів та запевняє у необхідності уточнення класифікаційних ознак багатофункціонального комплексу як такого, в структурі якого розглядається СРБ.

Метою публікації є розроблення узагальненої багаторівневої класифікації СРБ у структурі БФК.

Основна частина.

З огляду на складність та багаторівневність СРБ у структурі БФК, виникла потреба у розробці власної моделі класифікації, яка дозволяє більш комплексно враховувати взаємозв'язки та типи організації об'єкта дослідження.

Аналіз досвіду проєктування засвідчив, що оскільки СРБ у структурі БФК розглядається як багаторівнева система взаємозалежних різномасштабних структур, це стало підставою для формування відповідного підходу до класифікації об'єкта такої складності.

У процесі аналізу стало очевидно, що класифікаційна характеристика СРБ не може спиратися лише на його внутрішні ознаки: вона формується у взаємодії з приймаючою структурою БФК та міським контекстом.

СРБ як елемент в структурі БФК

Запропонована класифікація СРБ в структурі БФК сформована як результат аналізу проєктного досвіду та синтезу повторюваних рішень (Табл. 1.). Має матричний характер: замість жорсткої ієрархії типів пропонуються осі, які поєднуються між собою й описують конфігурацію конкретного СРБ у певному БФК. Нижче подано визначення кожної осі.

А. Функціонально-планувальний рівень

А1. За функціональним призначенням

Спеціалізований СРБ. Орієнтований на один вид фізичної активності (або групу близьких за вимогами). Як правило, у таких СРБ домінує спеціалізоване спортивно-рекреаційне обладнання: спеціалізований велосипедний трек, легкоатлетичний манеж, льодова арена чи тенісний корт. У таких СРБ загальні габарити спортивно-рекреаційної споруди жорстко прив'язані до нормативних параметрів конкретного виду спорту. Для цього типу СРБ особливо характерна залежність між спеціалізованими розмірами споруди та типом покриття майданчиків.

Приклади: 1. *St. Jakob-Park Stadion*, Базель, Швейцарія, *Herzog & de Meuron*, 1996–2007 рр. (СРБ: стадіон) [16]. 2. *MOST-City Center*, Дніпро, Україна, *Задоя І. Н.*, 2007 р. (СРБ: льодова арена, боулінг-клуб) [11].

Універсальний СРБ. Передбачає реалізацію кількох типів фізичної активності в межах одного середовища, при зміні типу активності в межах виділеного часу експлуатації. В таких СРБ загальні параметри майданчиків приймаються за типом активності, що має найбільшу амплітуду руху, що формує розміри зон активностей (майданчиків): футбольне поле (105м×68м) за габаритом вміщує в собі гандбольне (40м×20м), гандбольне волейбольне (24м×15м). Особливістю такого типу СРБ є сумісність обладнань та покриттів різних майданчиків між собою. Як правило в таких СРБ застосовують гнучкі рішення та універсальні покриття.

Приклади: 1. Cité Internationale Paul Ricœur, Hérault Arnod Architectes, Пенн, Франція, 2016 р. (СРБ: багатofункціональний спортивний комплекс) [1]. 2. The West Residence Club, Concrete, Нью-Йорк, США, 2022 р. (СРБ: приміщення для занять фітнесом; баскетбольна зала, організована як універсальний простір) [21].

А2. За типом функціонального ядра

Регламентований СРБ. СРБ, в яких архітектурно-планувальні параметри визначені певними нормативами, стандартами чи правилами, що регулюють відповідний вид фізичної активності та тип закладу. Узагальнені норми для обраних типів наведені у вітчизняному ДБН [27]; на міжнародному рівні — у вимогах міжнародних федерацій (FINA [6], FIFA [4], [5] тощо) або галузевих і мережових стандартах, що задають обов'язковий склад приміщень і рівень сервісів для різних класів закладів (фітнес-клуби, SPA-центри тощо). Регламентація охоплює склад приміщень відповідно до набору послуг, габарити майданчиків, тип покриття, висоту стелі, мінімальні відстані до стін, спеціальні вимоги до освітлення, вентиляції, безпеки тощо.

Випадки модифікації регламентованих параметрів — через адаптацію до вікової аудиторії (з урахуванням ергономічних особливостей). Так, наприклад, у шкільних або дворових спортивних зонах часто зменшують габарити майданчиків (футбольних, баскетбольних) порівняно зі стандартними, що робить їх частково регламентованими.

Приклад: 1. Tammela Stadium, Тампере, Фінляндія, JKMM Architects, 2023р. (СРБ: Стадіон) [19]. 2. Het Platform, Utrecht, Netherlands, 2020, VenhoevenCS (СРБ: фітнес клуб) [9]. 3. О6А LOT Housing / , Париж, Франція, SAM architecture + Querkraft, 2019р. (СРБ: спортивно-рекреаційний майданчик при закладі дошкільної освіти) [12].

Вільний СРБ. СРБ, де переважають самоорганізовані, рекреаційні або багатосценарні активності; функція не задається зовнішнім спортрегламентом чи мережовим стандартом, а формується архітектурним задумом чи вільним рухом відвідувачів. Переважно або рекреаційні м'які зони: SPA, відкриті тераси для йоги або універсальні зали, де сценарій змінюють використовуючи прийоми гнучкої організації. Такі СРБ часто проєктуються поза системами операторів: архітектор спирається на логіку потоків, видимість, базову інженерну підготовку, а не на федеративні стандарти чи стандарти асоціацій.

Приклад: 1. Ku.Be House of Culture and Movement, Фредеріксберг, Данія, MVRDV, 2016р. (СРБ: зали та приміщення, що можуть бути зайняти під спортивно-рекреаційну активність) [9].

Комбінований СРБ. В одному СРБ співіснують регламентовані й вільні типи:

- в одному просторі;
- у наборі просторів, де частина залів працює за жорсткими нормами, частина — як відкриті гнучкі зони.

Приклад: 1. *Wave park, Суб'яко, Австралія, MJA Studio, концепція. (СРБ: Арена для сьорфінгу, що може використовуватись як для сьорфінгу так і для інших водних активностей)* [23].

А3. За домінуючою функцією (метою використання)

Домінуюча функція — це така програмна спрямованість СРБ, що має найбільшу вагу у складі послуг та бюджету часу експлуатації (доба, тиждень, сезон).

Спортивний СРБ. Метою є тренування та чи або проведення змагань у видах спорту із зовнішніми регламентами. Простір має жорстко нормовані параметри (поля, висоти, розмітка, буферні зони), стабільні сценарії та розвинуту логістику «спортсмен — тренер — глядач». Можливі супровідні приміщення (роздягальні командного типу, суддівські, медпункт), часто — трибуни й зони офіційного контролю. Окремо можна розрізняти ті, що призначені для проведення змагань та ті, що призначені для проведення навчально-тренувальної роботи або мають комбіновану структуру.

Приклад: 1. *Fenix I Warehouse Renovation, Mei architects and planners, Роттердам, Нідерланди, 2019 р., (СРБ: багатофункціональний спортивний комплекс)* [3]. 2. *Super Stadium, MVRDV, Дюррес, Албанія, 2023р. конкурс, (СРБ: стадіон)* [17].

Оздоровчий СРБ. Метою є відновлення, реабілітація. Пріоритети — комфорт середовища, розділення зон: формування приватних усамітнених просторів або, навпаки, таких, що сприяють комунікації. Прикладом можуть слугувати студії м'яких практик (йога, пілатес), зали для групових занять, тренажерні зали, кімнати терапій і консультацій. За потреби додаються водно-оздоровчі комплекси та інші сервісні елементи.

Приклад: 1. *Marina Bay, Сінгапур, Safdie Architects, 2010р., (СРБ: Центр тіла та душі (фітнес та психологічний розвиток))* [10]. 2. *Raffles City Chongqing, Чунцін, Китай, Safdie Architects, 2020р., (СРБ: SPA-комплекс з розвинутою водно-оздоровчою зоною)* [14].

Фітнес-орієнтований СРБ. Метою є розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, мобільність). Характеризується регулярним режимом відвідування та повторюваними сценаріями тренувань.

Приклад: 1. *Werk12, Мюнхен, Німеччина, MVRDV, 2019р., (СРБ: фітнес-клуб)* [24]. 2. *Taichung Commercial Bank Headquarters, Тайвань, КНР, Aedas, триває будівництво., (СРБ: фітнес-клуб з басейном)* [18].

Розважальний СРБ. Метою є гра або розвага без змагальної нормативності як основа. Сценарії вільні, з високою візуальною відкритістю і подієвими піками; часто відбувається кооперування із закладами торгівлі, фуд-зонами, культурними активностями. Переважають атракційні елементи, безпечні оглядові зони.

Приклад: 1. *CosmoMall+Cosmopolit Hotel, Київ, Україна, ADC, 2010р.*(СРБ: Льодова арена, Більярдний клуб, Віртуальний спорт, Боулінг) [2]. 2. *Guliver, Київ, Україна, С. Бабушкін, 2011-2013р.р.* (СРБ: Боулінг клуб) [7].

Комбінований СРБ. Поєднує дві й більше наведених цілей. Комбінація може бути просторовою (сусідні приміщення, що обслуговують різні типи фізичної активності) або часовою (один простір змінює функціональне призначення через маркування, мобільне обладнання, трибуни, змінні покриття).

Приклад: 1. *Лікоград спорткомплекс +Hotel, Київ, Україна, 2013,2018р.* (СРБ: фітнес клуб, ДЮСШ із стрибків у воду) [15]. 2. *TRUMPF Fitness and Company Sports Center, Дицинген, Німеччина, Barkow Leibinger, 2021р.,* (СРБ: Фітнес-клуб із спортивними та фітнес залами) [22].

А4. За рівнем структурної самостійності СРБ

Автономний СРБ. Самодостатня одиниця в межах БФК: має повний цикл приміщень, котрі необхідні для автономної роботи, власні входи та евакуаційні виходи, а також контрольно-пропускний режим; може працювати за власним графіком і стандартами, незалежно від інших блоків. Інженерні системи та сервісні вузли щонайменше частково виокремлені. Прикладами можуть слугувати фітнес-клуб із окремим входом у змішаній забудові або оздоровчий центр як окремий орендар у ТРЦ.

Приклад: 1. *One Central Park, Піска, Хорватія, Jean Nouvel, 2008р.,* (СРБ: фітнес клуб) [13]. 2. *Zamet Centre, Піска, Хорватія, 3LHD, 2008р.,* (СРБ: багатофункціональна арена з розвинутою глядацькою зоною) [26].

Супровідний СРБ. Функціонує як сервісний компонент до іншої домінантної функції БФК (готель, житло, офіси, освіта) і спирається на її інфраструктуру: спільні вестибюлі, санвузли чи роздягальні, загальні інженерні системи, узгоджений графік та політику доступу (наприклад, лише для резидентів). Просторові й організаційні рішення підпорядковані потребам «базового» блоку. Приклади: готельний фітнес-зал для гостей; житловий міні-SPA для мешканців; офісна фітнес-зона для працівників.

Приклад: *The Canyon, Сан-Франциско, Каліфорнія, США, MVRDV, 2024р.,* (СРБ: фітнес-клуб) [20].

А5. За кількістю функцій

Під багатофункціональністю тут маємо на увазі два вектори:

1. внутрішньопрограмний — коли в межах однієї основної програми реалізується кілька типів послуг цієї ж програми;

2. міжпрограмний — коли поряд з основною додаються інші автономні програми в межах одного СРБ.

Монофункціональний СРБ. Одна програма

Двофункціональний СРБ. дві програми (або одна основна та одна додаткова автономна).

Багатофункціональний СРБ. три й більше програм та широкий внутрішньопрограмний набір послуг у межах однієї програми.

А6/А7. За рівнем сервісної інфраструктури/ за складом приміщень

Скорочений СРБ. Лише основні простори (зала чи майданчик), характерний для шкільних або дворових форматів. Склад приміщень: основні. Відповідно, безпосередньо тільки майданчик, або зона активності без додаткових сервісних приміщень.

Базовий СРБ. Основна зона активності, до якої додаються допоміжні приміщення (роздягальні, душові, санвузли, рецепція та адміністрація).

Розвинений СРБ. Основна зона активності з допоміжними приміщеннями та додаткові основні функціональні зони: SPA, дитячі кімнати, кафетерій, ритейл. Або фітнес-клуб та медичний центр як дві окремі функціональні зони поєднані в межах одного закладу.

Б. Об'ємно-просторовий рівень

Б1. За стаціонарністю:

Стаціонарний СРБ — фіксована об'ємно-планувальна структура.

Трансформативний СРБ — змінна конфігурація (мобільні перегородки, телескопічні трибуни, змінні покриття, модульні системи).

Б2. За ступенем конструктивної інтеграції в БФК:

Індивідуалізований СРБ — власна несуча схема (працює як «вставка» у каркас БФК).

Інтегрований СРБ — розділяє несучі елементи з будівлею БФК.

Комбінований СРБ — частково спільні, частково власні конструктивні елементи.

Б3. За просторовою відкритістю:

Критий СРБ. Розміщений всередині замкнутого контуру: периметр огорожений (стіни/скління). Приклади: універсальна зала в ТРЦ, басейн під куполом.

Відкритий СРБ. Як частина публічного простору або території БФК: на покрівлі, у дворику, в структурі комунікативного простору. Огороджувальних конструкцій немає. Приклади: тренажерний майданчик, стадіон, бігова доріжка на даху.

Напівкритий СРБ. Частково критий, частково відкритий.

Б4. За вертикальною організацією:

Однорівневий СРБ. Усі основні функції на одному рівні.

Дворівневий СРБ. Два робочі яруси, як правило, з прямими візуально-акустичними зв'язками (антресолі, галереї, невеликі трибуни).

Багаторівневий СРБ. Три й більше активних ярусів; складна система вертикальних комунікацій (сходи, ліфти, рампи, містки огляду) та багатоярусна взаємодія функцій.

В. Просторово-середовищний рівень

В1. За рівнем штучної модифікації внутрішнього середовища:

Функціонально-нейтральний СРБ. Стандартний мікроклімат і світло, без спецсимуляцій; звичні покриття.

Приклади: тренажерні, ігрові зали, студії.

Симульований СРБ. Штучно відтворюється специфічне середовище/носій (сніг, лід, хвиля, вітер, гіпоксія тощо) з повним керуванням параметрів.
Приклади: критий гірськолижний схил, льодова арена, хвильовий басейн, аеротруба.

Г. Інтеграція СРБ в структуру БФК

Г1. За ступенем інтеграції:

Ізольований СРБ. Окремий об'єм із власними входами, інженерією; конструктивно не дотикається до конструктивної схеми БФК. Контакт — лише містобудівний (сусідство).

Блокований СРБ. Прилягає до БФК, має спільні стіни, але зберігає автономні входи, евакуацію та переважно окремі інженерні контури.

Напівінтегрований СРБ. Вбудований у тіло БФК: користується спільними горизонтальними або вертикальними комунікаціями, однак межа СРБ читається (окремих режим доступу, вхідна група).

Інтегрований СРБ. Просторово й конструктивно єдиний із ядрами БФК: спільні вертикалі, інженерія та логістика; для користувача сприймається як частина цілісного простору без помітної межі.

Г2. За тривалістю розміщення:

Постійний СРБ. Закладений у капітальну структуру БФК на весь цикл експлуатації будівлі; має стаціонарні інженерні мережі, фіксовані маршрути доступу та постійний режим роботи.

Тимчасовий СРБ. Подієва або сезонна споруда, що швидко монтується та демонтується.

Г3. За ступенем стаціонарності відносно структури БФК:

Стаціонарний СРБ. Місцезорозташування в межах БФК фіксоване.

Трансформативний СРБ. Можливі ротації/релокації всередині оболонки БФК, використання модульних «касет».

Г4. За характером інтеграції у простір:

Закритий СРБ. СРБ, що повністю інтегрований в структуру БФК.

Комбінований СРБ. Такі СРБ мають складну морфологічну структуру: частина розташовується в межах БФК, частина приміщень у просторі вулиці, зберігаючи взаємозв'язок.

Відкритий СРБ. Відкритий до всіх відвідувачів враховуючи режими роботи закладу. Переважно розташовується на місцях, що мають контакт безпосередньо з вуличним простором.

Г5. За роллю в структурі БФК/Г6. За площею в структурі БФК:

Ознака визначається питомою вагою площі СРБ у загальній GFA комплексу; вона корелює з роллю (Г5), але фіксує саме кількісний показник.

Домінуючий СРБ — має найбільшу частку серед функціональних блоків БФК або перевищує обраний у дослідженні поріг; фактично «веде» просторово-функціональну організацію комплексу.

Супровідний СРБ — його частка істотно менша за частки одного/кількох домінуючих блоків; працює як доповнення до базових функцій.

Збалансований СРБ — частка співмірна з частками інших основних блоків; жоден із них не формує вираженої домінанти.

Г7. За характером просторової приналежності:

Публічний СРБ (вільний доступ), *напівпублічний СРБ* (обмежено вільний доступ за графіком експлуатації), *приватний СРБ* (клубний, корпоративний доступ).

Д. Містобудівні ознаки

Д1. За рівнем обслуговування: вісь визначає не розмір, а зону тяжіння та режим експлуатації. СРБ може бути **локальним; районним; загальноміський; регіональним; національним.**

Висновки. У статті запропоновано узагальнену багаторівневу класифікацію спортивно-рекреаційного блоку (СРБ) у структурі багатофункціонального комплексу (БФК), яка поєднує функціонально-програмний, просторово-середовищний, інтеграційний та містобудівний рівні з чітко окресленими осями та градаціями.

Саме такий підхід до класифікації спортивно-рекреаційних блоків забезпечує можливість проєктування об'єктів інтегрованого виду в більш складних подекуди гібридних типологіях. Матрична логіка (А–Б–В–Г) забезпечує можливість порівняння різних типів (за класифікаційної віссю) СРБ за узгодженими ознаками, що виходить за межі традиційного підходу класифікації за «головною функцією». Показано, що інтеграційні параметри

(ступінь і роль інтеграції, стаціонарність, відкритість та режими доступу, частка площі) суттєво впливають на просторову організацію комплексу і мають враховуватися вже на ранніх етапах проєктування.

У майбутніх дослідженнях автор розробить цю модель, що дозволить проаналізувати морфологічні елементи й сценарії взаємодії СРБ з іншими структурними ядрами змішаного комплексу. Її застосування сприятиме прогнозованому формуванню просторово-функціональних рішень, зменшенню ризиків інтуїтивного проєктування та створенню більш гнучких і комфортних середовищ.

Табл. 1. Система класифікаційних ознак СРБ у структурі БФК

А	Функціонально-планувальний рівень	За функціональним призначенням	А.1	Спеціалізований	Універсальний			
		За типом функціонального ядра	А.2	Регламентований	Вільний	Комбінований		
		За домінуючою функцією	А.3	Спортивний	Оздоровчий	Фітнес орієнтований	Розважальний	Комбінований
		За рівнем структурної самостійності СРБ	А.4	Автономний	Супровідний			
		За кількістю функцій	А.5	Монофункціональний	Дво-функціональний	Багатофункціональний		
		За рівнем сервісної інфраструктури	А.6	Скорочений	Базовий	Розвинутий		
		За складом приміщень	А.7	Основні	Основні + Допоміжні	Основні + Допоміжні + Додаткові		
В	Просторово-середовищний рівень	Об'ємно-просторовий рівень	За стаціонарністю	В.1	Стаціонарний	Трансформативний		
			За ступенем конструктивної інтеграції в МФК	В.2	Індивідуалізований	Інтегрований	Комбінований	
			За просторовою відкритістю	В.3	Критий	Відкритий	Напівкритий	
			За вертикальною організацією	В.4	Однорівневий	Дво-рівневий	Багаторівневий	
			За рівнем ішучої модифікації внутрішнього середовища	В.5	Нейтральний	Симульований		
Д	Містобудівний рівень	Інтеграційний рівень СРБ у структурі БФК	За ступенем інтеграції	Д.1	Ізольований	Блокований	Напівінтегрований	Інтегрований
			За тривалістю розміщення	Д.2	Постійний	Тимчасовий		
			За ступенем стаціонарності відносно структури МФК	Д.3	Стаціонарний	Трансформативний		
			За характером інтеграції у простір	Д.4	Закритий	Комбінований	Відкритий	
			За роллю в структурі МФК	Д.5	Домінуючий	Супровідний	Збалансований	
			За площею в структурі МФК	Д.6	Публічний	Напівпублічний	Приватний	
			За характером просторової приналежності	Д.7	Публічний	Напівпублічний	Приватний	
			За рівнем обслуговування	Д.8	Локальний	Районний	Загальноміський	Регіональний

Список літератури

1. Cité Internationale Paul Ricœur / Hérault Arnod Architectes // ArchDaily. 23.04.2017. URL: <https://www.archdaily.com/867685/cite-internationale-paul-ricoeur-herault-arnod-architectes> (дата звернення: 25.08.2025).
2. Cosmo Multimall. URL: <https://cosmo-multimall.com/> (дата звернення: 25.08.2025).
3. Fenix I // Mei architects and planners. URL: <https://mei-arch.eu/en/projects/fenix-1/> (дата звернення: 25.08.2025).
4. FIFA Football Stadiums Guidelines // FIFA. URL: <https://publications.fifa.com/fr/football-stadiums-guidelines/> (дата звернення: 25.08.2025).
5. Stadiums Guidelines 2022. Annexe // FIFA. URL: <https://publications.fifa.com/es/football-stadiums-guidelines/annexe/> (дата звернення: 25.08.2025).
6. FINA Facilities Rules 2021–2025. // Fédération Internationale de Natation. 80 p. URL: https://resources.fina.org/fina/document/2022/02/08/77c3058d-b549-4543-8524-ad51a857864e/210805-Facilities-Rules_clean.pdf
7. Офіційний сайт ТРЦ Gulliver // Gulliver. URL: <https://gullivercenter.com/> (дата звернення: 25.08.2025).
8. Het Platform // VenhoevenCS. Utrecht (NL), 2020. URL: <https://venhoeven.nl/projects/het-platform/> (дата звернення: 25.08.2025).
9. Ku.Be // Adept. Frederiksberg (DK), 2018. URL: <https://www.adept.dk/project/ku-be> (дата звернення: 25.08.2025).
10. Marina Bay Sands Integrated Resort // Safdie Architects. Singapore, 2011. URL: <https://www.safdiearchitects.com/projects/marina-bay-sands-integrated-resort> (дата звернення: 25.08.2025).
11. ТРК «Мост-Сіті» // Alef Estate. Дніпро. URL: <https://alef-estate.com/ua/retail/most-city> (дата звернення: 25.08.2025).
12. O6A LOT Housing / SAM architecture + Querkraft. // ArchDaily. 17.05.2023. URL: <https://www.archdaily.com/932744/o6a-lot-housing-sam-architecture-plus-querkraft> (дата звернення: 25.08.2025).
13. One Central Park / Ateliers Jean Nouvel. // ArchDaily. 25.09.2014. URL: <https://www.archdaily.com/551329/one-central-park-jean-nouvel-patrick-blanc> (дата звернення: 25.08.2025).
14. Michael. Ultimate Guide to Raffles City Chongqing: Sky-High Thrills, Shopping, and Stunning Views // Chongqing Deep Tour. URL: <https://chongqingdeeptour.com/ultimate-guide-to-raffles-city-chongqing-sky-high-thrills-shopping-and-stunning-views/> (дата звернення: 25.08.2025).

15. Фітнес-клуб «Теремки» (Київ) // Sport Life. URL: <https://sportlife.ua/uk/clubs/kiev/teremki/> (дата звернення: 25.08.2025).
16. 144 St. Jakob Stadium // Herzog & de Meuron. Basel, Switzerland, 1996. URL: <https://www.herzogdemeuron.com/projects/144-st-jakob-stadium/> (дата звернення: 25.08.2025).
17. Super Stadium // MVRDV. Durrës, Albania, 2023. URL: <https://www.mvrdv.com/projects/995/super-stadium> (дата звернення: 25.08.2025).
18. Aedas. Taichung Commercial Bank Headquarters. Taiwan, 2022. // Archello. URL: <https://archello.com/project/taichung-commercial-bank-headquarters> (дата звернення: 25.08.2025).
19. Tammela Hybrid Stadium // JKMM Architects. Tampere, Finland, 2024. URL: <https://jkmm.fi/work/tammela-stadium/> (дата звернення: 25.08.2025).
20. The Canyon Tower by MVRDV: A New Sustainable Icon in San Francisco // ArchEyes. 21.10.2023. URL: <https://archeyes.com/the-canyon-tower-by-mvrdv-a-new-sustainable-icon-in-san-francisco/> (дата звернення: 25.08.2025).
21. The West Residence Club / Concrete // ArchDaily. 10.08.2022. URL: <https://www.archdaily.com/986919/the-west-residence-club-concrete> (дата звернення: 25.08.2025).
22. TRUMPF Fitness and Company Sports Center / Barkow Leibinger // ArchDaily. 06.08.2024. URL: <https://www.archdaily.com/995300/trumpf-fitness-and-company-sports-center-barkow-leibinger> (дата звернення: 25.08.2025).
23. Subiaco Wave Park // MJA Studio. 2022. URL: <https://www.mjastudio.net/subiaco-wave-park> (дата звернення: 25.08.2025).
24. WERK12 // MVRDV. 2019. URL: <https://www.mvrdv.com/projects/298/werk12> (дата звернення: 25.08.2025).
25. World Aquatics. Swimming Pool Certification. 2024. 21 p. URL: https://resources.fina.org/fina/document/2024/06/28/dcaceb72-3012-4b65-90fb-e4dda53a3132/AQUA-Pool-Certification-Swimming_NEW.pdf
26. Zamet Centre // 3LHD. URL: <https://www.3lhd.com/en/project/zamet-centre/> (дата звернення: 25.08.2025).
27. ДБН В.2.2-13:2003 Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Чинний. Київ: Держбуд України, 2003. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3074773761493305251?doc_type=2 (дата звернення: 25.08.2025).
28. Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000. Київ: Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації, 2000. (Втратив чинність з 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va507565-00#Text> (дата звернення: 25.08.2025).

29. Дорохіна Г.І. Архітектурно-планувальна організація фізкультурно-оздоровчих закладів для людей з обмеженими фізичними можливостями: дис. ... канд. архітектури: 18.00.02 – Архітектура будівель і споруд. Київ: КНУБА, 2013. 245 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0413U007096>
30. Єжов Д.В. Основи формування архітектури водно-розважальних комплексів: дис. ... канд. архітектури: 18.00.02 – архітектура будівель і споруд. Київ: КНУБА, 2008. 185 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0408U002952>
31. Кравцов Д.С. Реконструкція та модернізація спортивних комплексів закладів вищої освіти (на прикладі м. Одеси): дис. ... д-ра філософії: 191 – Архітектура та містобудування. Одеса: ОДАБА, 2020. 235 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0821U101036>
32. Крушельницький Р.О. Архітектурно-планувальна організація фізкультурно-оздоровчих споруд у структурі житлової забудови: дис. ... канд. архітектури: 18.00.02 – архітектура будівель та споруд. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2014. 287 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0414U004310>
33. Куцевич В.В. Реформування архітектурно-методологічної бази проєктування об'єктів соціокультурного призначення в сучасних умовах України: дис. ... д-ра архітектури: 18.00.02 – архітектура будівель та споруд. Київ: КиївЗНДІЕП, 2004. 455 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0505U000015>
34. Лінда С. М. Архітектурне проєктування громадських будівель і споруд: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і допов. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 644 с.

References

1. ArchDaily. (2017, April 23). Cité Internationale Paul Ricœur / Hérault Arnod Architectes. <https://www.archdaily.com/867685/cite-internationale-paul-ricoeur-herault-arnod-architectes> (in French).
2. Cosmo Multimall. (n.d.). <https://cosmo-multimall.com/> (Accessed: August 25, 2025). (in Ukrainian).
3. Mei Architects and Planners. (n.d.). Fenix I. <https://mei-arch.eu/en/projects/fenix-1/> (Accessed: August 25, 2025). (in English).
4. FIFA. (n.d.). FIFA Football Stadiums Guidelines. <https://publications.fifa.com/fr/football-stadiums-guidelines/> (Accessed: August 25, 2025). (in English).
5. FIFA. (2022). FIFA Football Stadiums Guidelines 2022: Annexe. <https://publications.fifa.com/es/football-stadiums-guidelines/annexe/> (in English).
6. Fédération Internationale de Natation. (2021). FINA Facilities Rules 2021–2025 (80 pp.). https://resources.fina.org/fina/document/2022/02/08/77c3058d-b549-4543-8524-ad51a857864e/210805-Facilities-Rules_clean.pdf (in English).

7. Gulliver. (n.d.). Gulliver Shopping and Business Center. <https://gullivercenter.com/> (Accessed: August 25, 2025). (in Ukrainian).
8. VenhoevenCS. (2020). Het Platform. <https://venhoevencs.nl/projects/het-platform/> (in English).
9. Adept. (2018). Ku.Be. <https://www.adept.dk/project/ku-be> (in English).
10. Safdie Architects. (2011). Marina Bay Sands Integrated Resort. <https://www.safdiearchitects.com/projects/marina-bay-sands-integrated-resort> (in English).
11. Alef Estate. (n.d.). Most-City shopping and entertainment center. <https://alef-estate.com/ua/retail/most-city> (Accessed: August 25, 2025). (in Ukrainian).
12. ArchDaily. (2023, May 17). O6A LOT housing / SAM architecture + Querkraft. <https://www.archdaily.com/932744/o6a-lot-housing-sam-architecture-plus-querkraft> (in English).
13. ArchDaily. (2014, September 25). One Central Park / Ateliers Jean Nouvel. <https://www.archdaily.com/551329/one-central-park-jean-nouvel-patrick-blanc> (in English).
14. Michael. (n.d.). Ultimate guide to Raffles City Chongqing: Sky-high thrills, shopping, and stunning views. Chongqing Deep Tour. <https://chongqingdeeptour.com/ultimate-guide-to-raffles-city-chongqing-sky-high-thrills-shopping-and-stunning-views/> (Accessed: August 25, 2025). (in English).
15. Sport Life. (n.d.). Teremky fitness club (Kyiv). <https://sportlife.ua/uk/clubs/kiev/teremki/> (Accessed: August 25, 2025). (in Ukrainian).
16. Herzog & de Meuron. (1996). 144 St. Jakob Stadium. <https://www.herzogdemeuron.com/projects/144-st-jakob-stadium/> (in English).
17. MVRDV. (2023). Super Stadium. <https://www.mvrdv.com/projects/995/super-stadium> (in English).
18. Aedas. (2022). Taichung Commercial Bank Headquarters. Archello. <https://archello.com/project/taichung-commercial-bank-headquarters> (in English).
19. JKMM Architects. (2024). Tammela Hybrid Stadium. <https://jkmm.fi/work/tammela-stadium/> (in English).
20. ArchEyes. (2023, October 21). The Canyon Tower by MVRDV: A new sustainable icon in San Francisco. <https://archeyes.com/the-canyon-tower-by-mvrdv-a-new-sustainable-icon-in-san-francisco/> (in English).
21. ArchDaily. (2022, August 10). The West Residence Club / Concrete. <https://www.archdaily.com/986919/the-west-residence-club-concrete> (in English).
22. ArchDaily. (2024, August 6). TRUMPF Fitness and Company Sports Center / Barkow Leibinger. <https://www.archdaily.com/995300/trumpf-fitness-and-company-sports-center-barkow-leibinger> (in English).

23. MJA Studio. (2022). Subiaco Wave Park. <https://www.mjastudio.net/subiaco-wave-park> (in English).
24. MVRDV. (2019). WERK12. <https://www.mvrdv.com/projects/298/werk12> (in English).
25. World Aquatics. (2024). Swimming pool certification. https://resources.fina.org/fina/document/2024/06/28/dcaceb72-3012-4b65-90fb-e4dda53a3132/AQUA-Pool-Certification-Swimming_NEW.pdf (in English).
26. 3LHD. (n.d.). Zamet Centre. <https://www.3lhd.com/en/project/zamet-centre/> (Accessed: August 25, 2025). (in English).
27. State Committee for Construction of Ukraine. (2003). DBN V.2.2-13:2003 Sports and physical culture and health facilities. https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3074773761493305251?doc_type=2 (in Ukrainian).
28. State Committee of Ukraine for Standardization, Metrology and Certification. (2000). State classifier of buildings and structures DK 018-2000. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va507565-00#Text> (in Ukrainian).
29. Dorokhina, H. I. (2013). Architectural and planning organization of physical culture and health facilities for people with disabilities (Candidate's thesis, specialty 18.00.02). Kyiv National University of Construction and Architecture. <https://uacademic.info/ua/document/0413U007096> (in Ukrainian).
30. Yezhov, D. V. (2008). Fundamentals of architectural formation of water-entertainment complexes (Candidate's thesis, specialty 18.00.02). Kyiv National University of Construction and Architecture. <https://uacademic.info/ua/document/0408U002952> (in Ukrainian).
31. Kravtsov, D. S. (2020). Reconstruction and modernization of sports complexes of higher education institutions (on the example of the city of Odesa) (Doctor of Philosophy dissertation, specialty 191 Architecture and Urban Planning). Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture. <https://uacademic.info/ua/document/0821U101036> (in Ukrainian).
32. Krushelnytskyi, R. O. (2014). Architectural and planning organization of physical culture and health facilities in the structure of residential development (Candidate's thesis, specialty 18.00.02 Architecture of Buildings and Structures). Lviv Polytechnic National University. <https://uacademic.info/ua/document/0414U004310> (in Ukrainian).
33. Kutsevych, V. V. (2004). Reforming the architectural and methodological basis of designing socio-cultural facilities in contemporary Ukraine (Doctor of Architecture dissertation, specialty 18.00.02 Architecture of Buildings and Structures). Ukrainian Zonal Research and Design Institute for Civil Construction. <https://uacademic.info/ua/document/0505U000015> (in Ukrainian).

34. Linda, S. M. (2013). Architectural design of public buildings and structures (2nd ed., revised and expanded). Lviv Polytechnic Publishing House. (in Ukrainian).

Abstract

Anastasiia Kryhina, PhD student of the Department of Theory, History of Architecture and Synthesis of Arts, National Academy of Fine Arts and Architecture.

Classification of the sports-recreational block within a mixed-use complex

Today, the modern development of the typology of facilities serving the physical culture and sports sector allows for the implementation of sports and recreational functions within various types of architectural facilities. At the same time, analysis of operating conditions usually focuses on facilities that are integrated into more complex functional and planning structures. Depending on the scale, this can be either the urban environment as a whole or, for example, a thematic mixed-use complex: leisure, cultural, etc., as well as structures that are more complex in terms of morphology, where several, at first glance, diverse functions coexist within a single functional and planning structure. In summary, it is becoming relevant to consider independent objects as those that coexist with others, which undoubtedly affects the organisation and functioning of such independent but integrated objects. The traditional identification of buildings by their 'main function' does not reflect the conditions of variable and mixed use in mixed-use complexes (MUC). In these environments, the sports and recreation block (SRB) acts as an integrated architectural object for which there is no generalized classification framework that simultaneously captures the internal organisation and integration relationships with the complex. The aim of the study is to develop a multi-level classification of SRBs within MUCs, which unifies terms and characteristics and provides a basis for coordinated architectural and planning decisions. In order to achieve this goal, the following methods were used comparative-typological analysis of scientific publications and regulatory sources; a review of project practice in the design and operation of MUCs (52 objects with integrated SRBs within the MUC (Europe, North America, Asia; period $\approx$ 1996–2023). The selection ensured diversity: types of SRBs; degrees of integration with MUCs; spatial formats and roles of SRBs in the structure of MUCs.

The article proposes a definition of SRBs as architectural objects within MUCs that provide conditions for sports and recreational activities. A multi-level classification has been formed: at (A) the functional and planning level, (B) the volumetric and spatial level, (C) the spatial and environmental level, (D) the integration level. The classification creates a common language for describing configurations and can be used as an applied tool for designing SRBs within the structure of the MUC.

Keywords: sports and recreational block; mixed-use complex; polyfunctional complexes; multifunctional facility; integration; typology; architectural and planning organization; spatial parameters.